

© Ministry of Justice of the Czech Republic, www.justice.cz. [Translation already published on the official website of the Ministry of Justice of the Czech Republic.] Permission to re-publish this translation has been granted by the Ministry of Justice of the Czech Republic for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

© Ministerstvo spravedlnosti České republiky, www.justice.cz. [Překlad již zveřejněný na oficiální webové stránce Ministerstva spravedlnosti České republiky.] Povolení k opětovnému zveřejnění tohoto překladu bylo uděleno Ministerstvem spravedlnosti České republiky pouze pro účely zařazení do databáze Soudu HUDOC.

RADA EVROPY

EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

DRUHÁ SEKCE

VĚC ZVOLSKÝ A ZVOLSKÁ proti ČESKÉ REPUBLICE

(stížnost č. 46129/99)

ROZSUDEK

ŠTRASBURK

12. listopadu 2002

Tento rozsudek se stává konečným za podmínek stanovených v článku 44 odst. 2 Úmluvy. Může být předmětem formálních úprav.

Pořízený překlad rozsudku do češtiny není překladem oficiálním.

Ve věci Zvolský a Zvolská proti České republice,

Evropský soud pro lidská práva (druhá sekce), zasedající jako Senát ve složení:

p. J.-P. COSTA, *předseda senátu*,
p. A. B. BAKA,
p. Gaukur JÖRUNDSSON,
p. K. JUNGWIERT,
p. V. BUTKEVYCH,
paní W. THOMASSEN,
p. M. UGREKHELIDZE, *soudci*,
a paní S. DOLLÉ, *tajemnice sekce*,

po poradě konané dne 22. října 2002,

vynesl tento rozsudek, který byl přijat výše uvedeného dne:

ŘÍZENÍ

1. Řízení bylo zahájeno stížností (č. 46129/99) namířenou proti České republice, kterou předložili dva státní občané České republiky, a sice pan Arnošt Zvolský a paní Jiřina Zvolská („stěžovatelé“), Evropské komisi pro lidská práva („Komise“) dne 23. září 1998 na základě tehdejšího článku 25 Úmluvy o ochraně lidských práv a svobod („Úmluva“).

2. Stěžovatele před Soudem zastupuje pan Z. Koschin, člen České advokátní komory. Českou vládu („vláda“) zastupuje její zmocněnec, pan V. Schorm.

3. Ve své stížnosti stěžovatelé zejména tvrdí, že bylo porušeno jejich právo na přístup k soudu zakotvené v článku 6 odst. 1 Úmluvy a jejich vlastnické právo zaručené v článku 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě.

4. Stížnost byla postoupena Soudu dne 1. listopadu 1998, kdy nabyl účinnosti Protokol č. 11 k Úmluvě (článek 5 odst. 2 Protokolu č. 11).

5. Stížnost byla přidělena třetí sekci Soudu (článek 52 odst. 1 Jednacího řádu Soudu).

6. Dne 1. listopadu 2001 Soud změnil složení svých sekcí (článek 25 odst. 1 Jednacího řádu Soudu). Tato stížnost připadla takto obměněné druhé sekci (článek 52 odst. 1). Uvnitř této sekce byl v souladu s článkem 26 odst. 1 Jednacího řádu Soudu ustaven senát pověřený rozhodováním o předmětné stížnosti (článek 27 odst. 1 Úmluvy).

7. Rozhodnutím ze dne 11. prosince 2001 senát prohlásil stížnost za částečně přijatelnou.

8. Stěžovatelé i vláda předložili svá písemná vyjádření k odůvodněnosti stížnosti (článek 59 odst. 1 Jednacího řádu Soudu). Po dohodě se stranami senát rozhodl, že není důvodu pro konání ústního jednání ve věci samé (článek 59 odst. 2 *in fine* Jednacího řádu Soudu), a každá ze stran proto předložila své písemné stanovisko k vyjádření druhé strany.

SKUTKOVÝ STAV

I. OKOLNOSTI PŘÍPADU

9. Dne 20. června 1967 stěžovatelé uzavřeli kupní a darovací smlouvu, na jejímž základě jim M. R. prodal budovu s obytnými prostory nacházející se v obci Srch a bezúplatně na ně převedl zemědělské pozemky, které k nemovitosti patřily. V té době se převody zemědělských hospodářství prováděly prodejem nemovitosti s obytnými prostory a darováním pozemků, které k nemovitosti patřily a na nichž hospodařila socialistická organizace. Uzavření kupní a darovací smlouvy bylo podmíněno povolením socialistické organizace hospodařící na těchto pozemcích a souhlasem příslušného národního výboru. Nabyvatelé pozemků se museli zavázat k práci pro socialistickou organizaci.

Podle stěžovatelů se M. R. hodlal zprostit své povinnosti pracovat pro socialistické družstvo, což nebylo možné jinak než převodem zemědělských pozemků, na kterých toto družstvo hospodařilo. Dle jejich tvrzení inicioval uzavření smlouvy právě M. R., aby tak vyřešil své rodinné poměry. V souladu s ustanoveními tehdy platného zákona byli stěžovatelé při nabytí budovy s obytnými prostory povinni zavázat se k práci pro družstvo namísto M. R. Stěžovatelé mu zaplatili kromě kupní ceny nemovitosti rovněž částku 30 000 korun československých (Kčs) jako náhradu za hodnotu převáděných pozemků.

10. V roce 1991, M. R. podepsal prohlášení dosvědčující, že pozemky převedl na základě své svobodné vůle. Pro stěžovatele bylo toto prohlášení dodatkem ke smlouvě obsahujícím vyjádření vůle M. R.

11. Dne 1. července 1993 však M. R. podal proti stěžovatelům žalobu, kterou se mimo jiné domáhal zrušení smlouvy v části týkající se převodu zemědělských pozemků na základě § 8 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb. o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku.

12. Rozsudkem ze dne 30. září 1994 Okresní soud v Pardubicích rozhodl ve prospěch M. R. Ve svém rozsudku mimo jiné uvedl:

„[Stěžovatelé] vyzvali soud, aby žalobu M. R. zamítl z toho důvodu, že na ně převedl své pozemky na základě své svobodné vůle, aby tak vyřešil své rodinné poměry, a že na oplátku na sebe vzali jeho povinnost pracovat pro zemědělské družstvo. (...)

Podle § 8 odst. 3 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, v případě, že vlastník pozemku daroval v tísní své pozemky fyzické osobě nebo je bezúplatně převedl v souvislosti s uzavřením kupní smlouvy na budovu, k níž pozemky patřily, a jsou-li tyto pozemky ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona ve vlastnictví téže osoby, rozhodne soud na návrh oprávněné osoby: a) buď o zrušení smlouvy v té části, kterou byly pozemky darovány nebo bezúplatně převedeny fyzické osobě, nebo b) že současný vlastník uhradí cenu těchto pozemků (...).

Soud (...) dospěl k závěru, že výše uvedené podmínky byly v daném případě splněny, a rozhodl tedy ve prospěch [M. R.]. Bylo prokázáno, že [M. R.] je oprávněnou osobou ve smyslu zákona č. 229/1991 Sb., což znamená, že byl osobou, která [stěžovatelům] – povinným osobám podle tohoto zákona – darovala zemědělské pozemky v souvislosti s prodejem nemovitosti (...). Rovněž bylo prokázáno, že [stěžovatelé] mají v současné době tyto pozemky ve vlastnictví. Z těchto důvodů soud (...) zrušil část kupní a darovací smlouvy uzavřené stranami dne 20. června 1967 týkající se bezúplatného převodu vlastnictví k předmětným pozemkům. (...) Soud neuznal „zápis o dodatku ke smlouvě“ ze dne 6. dubna 1991 za právoplatný dodatek ke kupní a darovací smlouvě. Prohlášení, jímž [M. R.] výslovně potvrzoval, že prodal svůj nemovitý majetek na základě své vlastní vůle a za sjednanou cenu, nemá žádnou (...) hodnotu z právního hlediska, neboť bylo učiněno v okamžiku, kdy ještě neexistovala novela zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku umožňující uplatňovat restituční nároky. [M. R.] popírá, že měl v úmyslu prodat pozemky [stěžo-

vatelům], a tvrdí, že vůle stran vyplývá z notářského zápisu (...). Soud shledal, že tvrzení [stěžovatelů], podle něhož by rozhodnutí ve prospěch [M.R.] znamenalo porušení článku 11 Listiny základních práv a svobod, není opodstatněné, neboť [M.R.] byl povinen převést bezúplatně vlastnictví k zemědělským pozemkům, na nichž hospodařilo zemědělské družstvo.“

13. Rozsudkem ze dne 29. února 1996 Krajský soud v Hradci Králové potvrdil rozsudek okresního soudu, kterým byla zrušena sporná část kupní a darovací smlouvy. Soud dospěl k závěru, že M. R. daroval a tedy *de facto* bezúplatně převedl zemědělské pozemky na stěžovatele v souvislosti se smlouvou o koupi nemovitosti, k níž pozemky patřily. Soud rovněž poznamenal, že pojmy „darovat“ a „bezúplatně převést“ jsou totožné. Soud současně zamítl návrh stěžovatelů na vyslovení přípustnosti dovolání s tím, že návrh na výklad pojmu „bezúplatně převést“ obsaženého v § 8 odst. 4 zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku se netýká otázky po právní stránce zásadního významu.

14. Podle § 239 odst. 2 občanského soudního řádu je dovolání přípustné, jestliže dovolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí má po právní stránce zásadní význam. Na základě tohoto ustanovení stěžovatelé podali dne 14. června 1996 dovolání, v němž uvedli, že obecné soudy chybně vyložily zákon o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, když nečinily rozdíl mezi dvěma neslučitelnými pojmy, a to mezi „darováním“ a „bezúplatným převodem“.

15. Rozsudkem ze dne 29. července 1997 Nejvyšší soud zamítl dovolání stěžovatelů jako nepřipustné z důvodu, že rozsudek krajského soudu se nedotýkal otázky po právní stránce zásadního významu. Nejvyšší soud uvedl, že již několikrát zkoumal otázku totožnosti pojmů „darování“ a „bezúplatný převod“ a že dle jeho judikatury zákon nepožaduje splnění podmínky existence tísne při bezúplatném převodu. Rozsudek Nejvyššího soudu byl stěžovatelům doručen nejdříve dne 11. září 1997.

16. Dne 12. listopadu 1997 stěžovatelé podali ústavní stížnost, v níž uvedli, že rozhodnutími vnitrostátních soudů došlo k porušení ústavních principů rovnosti občanů v právech a ochrany vlastnického práva zakotvených v člancích 1, 11 odst. 1 a 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Rovněž se domáhali zrušení § 8 odst. 4 zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku.

17. Dne 4. srpna 1998 Ústavní soud prohlásil jejich ústavní stížnost za nepřipustnou pro opožděnost. Ústavní soud mimo jiné uvedl:

„Podle názoru Ústavního soudu není možné vyvolávat zákonem nepřipustná jednání u dovolacího soudu a včlenit pod ně návrh na zrušení rozsudků soudů nižších stupňů. To vše potud, pokud by se z odmítnutí dovolacího soudu nedalo dovodit odmítnutí spravedlnosti, a tím i porušení práva na spravedlivý proces. Posuzovaný rozsudek [dovolacího soudu] není tedy rozhodnutím o posledním prostředku, který zákon k ochraně práva poskytuje [...]. Ústavní stížnost bylo možno podat pouze proti rozsudku odvolacího soudu, který však nabyl právní moci dne 15. května 1996. Protože tato ústavní stížnost byla Ústavnímu soudu podána dne 17. listopadu 1997, není splněna podmínka ustanovení § 72 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. Proto byl Ústavní soud nucen ústavní stížnost odmítnout jako návrh podaný po lhůtě stanovené tímto zákonem.“

II. PŘÍSLUŠNÉ VNITROSTÁTNÍ PRÁVO A ROZHODOVACÍ PRAXE

A. Ústavní právo

18. Článek 10 Ústavy České republiky (ve znění platném ke dni, kdy došlo k předmětným skutečnostem) stanoví, že ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána, jsou bezprostředně závazné a mají přednost před zákonem.

19. Článek 11 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod mimo jiné stanoví, že každý má právo vlastnit majetek. Zákon stanoví, který majetek nezbytný k zabezpečování potřeb celé společnosti, rozvoje národního hospodářství a veřejného zájmu smí být jen ve vlastnictví státu, obce nebo určených právnických osob; zákon může také stanovit, že určité věci mohou být pouze ve vlastnictví občanů nebo právnických osob se sídlem v České a Slovenské Federativní Republice. Podle článku 11 odst. 3 nesmí být vlastnictví zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.

20. Podle článku 36 odst. 1 Listiny se každý může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.

B. Občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb.)

21. Podle § 236 odst. 1 lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

22. Podle § 239 odst. 1 je dovolání přípustné proti rozhodnutí nebo usnesení odvolacího soudu ve věci samé, jímž bylo rozhodnutí soudu prvního stupně potvrzeno, jestliže se odvolací soud domnívá, že dovolání je odůvodněno tím, že se jedná o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu. Přípustnost dovolání může odvolací soud vyslovit i bez návrhu.

§ 239 odst. 2 stanoví, že nevyhoví-li odvolací soud návrhu účastníka na vyslovení přípustnosti dovolání, který byl učiněn nejpozději před vyhlášením rozsudku nebo usnesení potvrzujícího rozhodnutí soudu prvního stupně, je dovolání podané tímto účastníkem přípustné, jestliže odvolací soud dospěje k závěru, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu má po právní stránce zásadní význam.

C. Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

23. § 72 odst. 1 stanoví, že fyzická osoba je oprávněna podat ústavní stížnost, jestliže tvrdí, že zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou podle článku 10 Ústavy.

§ 72 odst. 2 upřesňuje, že ústavní stížnost lze podat ve lhůtě 60 dnů. Tato lhůta počíná dnem doručení rozhodnutí o posledním prostředku, který zákon k ochraně práva poskytuje.

24. Podle § 75 odst. 1 je ústavní stížnost nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje; za takový prostředek se nepovažuje návrh na povolení obnovy řízení. Podle § 75 odst. 2 písm. a) Ústavní soud neodmítne přijetí ústavní stížnosti v případě, že nebyly vyčerpány procesní prostředky, které zákon k ochraně práva poskytuje, jestliže stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele a byla podána do jednoho roku ode dne, kdy došlo ke skutečnosti, která je předmětem ústavní stížnosti.

D. Zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku

25. § 8 odst. 4 (původní § 8 odst. 3) přiznává osobě, která darovala v tísní své pozemky fyzické osobě nebo je bezúplatně převedla v souvislosti s uzavřením kupní smlouvy na budovu, k níž pozemky patřily, a jsou-li tyto pozemky k okamžiku nabytí účinnosti tohoto zákona ve vlastnictví téže osoby, právo žádat soud, jenž je tímto návrhem vázán, a) buď o zrušení smlouvy v té části, kterou byly pozemky darovány nebo bezúplatně převedeny fyzické

osobě, nebo b) o úhradu ceny pozemků vlastníkem, jenž tyto pozemky tímto způsobem nabyl, (nebo jeho dědicem); cena pozemku se stanoví podle cenových předpisů platných ke dni 24. června 1991.

Nesouhlasí-li vlastník pozemku s úhradou ceny podle písmene b), rozhodne soud o zrušení smlouvy podle písmene a).

E. Judikatura Ústavního soudu

26. V rozhodnutí sp. zn. I ÚS 22/93 z 5. ledna 1995 se Ústavní soud mimo jiné vyslovil k přípustnosti ústavní stížnosti z hlediska dodržení stanovené zákonné lhůty pro podání ústavní stížnosti v případě, že si stěžovatel není jist přípustností svého dovolání. Ústavní soud uvedl, že pokud se stěžovatel rozhodl podat ve své věci dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu a není jisté, zda jeho dovolání bude přípustné, musí současně podat ústavní stížnost, aby nedošlo k překročení lhůty stanovené zákonem pro podání ústavní stížnosti.

27. Rozhodnutí sp. zn. ÚS III 131/1994 Ústavní soud zamítl návrh čtyřiceti jedna poslanců na zrušení § 8 odst. 3 zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. V odůvodnění Ústavní soud uvedl, že toto ustanovení umožňuje zákonné odejmutí vlastnictví fyzické osobě a omezení výkonu vlastnického práva bez náhrady, a to nejenom těm, kteří nabyli vlastnických práv na základě režimních výhod, nýbrž i těm, kteří vlastnických práv nabyli v dobré víře. Ústavní soud připomněl legitimní účel sledovaný zákonem o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku a prioritu, která je kladena na restituce pozemků, jejichž původním vlastníků bylo odejmuto vlastnické právo bez náhrady v letech 1948 až 1989. V tomto stádiu je tedy podle Ústavního soudu možno spravedlivě požadovat, aby ten, kdo bezúplatně přijal majetek, který jiný daroval v tísní a na základě donucení, tento majetek vrátil původnímu vlastníkově bez náhrady.

28. V rozhodnutí sp. zn. IV ÚS 146/96 Ústavní soud prohlásil, že jakkoli s dovoláním nejsou spojeny suspensivní účinky a podání dovolání nemá proto vliv na právní moc rozhodnutí odvolacího soudu, musí ústavní stížnost v první řadě směřovat proti rozhodnutí o dovolání. Pokud by ústavní stížnost směřovala jen proti rozhodnutí odvolacího soudu, rozhodnutí odvolacího soudu by zůstalo nedotčeno, což by, zejména vzhledem k případným rozdílnostem, bylo v rozporu s principem právní jistoty.

29. V rozhodnutí sp. zn. I. ÚS 213/96 z 26. listopadu 1996 Ústavní soud uvedl, že pokud měl stěžovatel pochybnosti o přípustnosti svého dovolání, mohl zároveň podat ústavní stížnost, aniž by vyčkal rozhodnutí o přípustnosti dovolání, a to proto, aby se nevystavoval nebezpečí, že dojde k překročení zákonem stanovené lhůty pro podání ústavní stížnosti. Za předpokladu, že by jeho dovolání bylo nepřipustné, konečným rozhodnutím v jeho věci by bylo rozhodnutí odvolacího soudu.

30. Ve svém rozhodnutí sp. zn. II ÚS 113/97 z 8. října 1998 Ústavní soud konstatoval, že pokud odvolací soud nevyhoví návrhu na vyslovení přípustnosti dovolání, má návrhovátelem přesto možnost obrátit se na Nejvyšší soud podle § 239 odst. 2 občanského soudního řádu. Pokud této zákonné možnosti nevyužil, pak nevyčerpal všechny procesní prostředky, které zákon poskytuje na ochranu jeho práv.

31. V rozhodnutí sp. zn. III ÚS 53/98 z 8. září 1998 Ústavní soud mimo jiné uvedl, že pokud odvolací soud nevyhověl návrhu na vyslovení přípustnosti dovolání, měli stěžovatelé právo podat dovolání podle § 239 odst. 2 občanského soudního řádu, neboť k tomu splňovali

potřebné podmínky. Přesto však nevyčerpali tento opravný prostředek, který měli k dispozici, a proto nelze přijmout jejich ústavní stížnost.

32. V rozhodnutí sp. zn. IV ÚS 93/98 z 28. dubna 1998 Ústavní soud odmítl ústavní stížnost pro nevyčerpání všech procesních prostředků, které zákon poskytuje na ochranu práv, neboť stěžovatel opomněl podat dovolání na základě § 239 odst. 2 občanského soudního řádu.

33. Ústavní soud v odůvodnění svého rozhodnutí sp. zn. III ÚS 224/98 ze dne 8. července 1999 mimo jiné uvedl, že pokud odvolací soud nevyhoví návrhu účastníka řízení na vyslovení přípustnosti dovolání, je pro přípustnost ústavní stížnosti nezbytně nutné, aby účastník podal dovolání podle § 239 odst. 2 občanského soudního řádu.

34. Podle rozhodnutí sp. zn. IV ÚS 294/98 ze dne 23. března 1999, které bylo přijato po 1. lednu 1996, kdy nabyla účinnosti novela občanského soudního řádu rozšiřující možnost podat dovolání, je nepochybné, že stěžovatel vyčerpá všechny procesní prostředky, které zákon na ochranu jeho práv poskytuje teprve poté, co rozhodne dovolací soud. Jakékoli jiné řešení by způsobilo nežádoucí stav, kdy by probíhala současně dvě řízení. Lhůta pro podání ústavní stížnosti tedy v takovém případě začíná běžet až po doručení rozhodnutí Nejvyššího soudu stěžovateli.

35. V rozhodnutí sp. zn. III ÚS 148/99 z 15. září 1999 Ústavní soud odmítl ústavní stížnost z toho důvodu, že pokud účastník řízení navrhuje odvolacímu soudu vyslovení přípustnosti dovolání a tento soud návrhu nevyhoví, nevyčerpá účastník všechny procesní prostředky, které zákon poskytuje na ochranu jeho práv, jestliže přesto nepodal dovolání k Nejvyššímu soudu, ačkoli svým návrhem podaným odvolacímu soudu k tomu vytvořil potřebné podmínky.

36. Stížnosti č. 73577/01 a č. 73403/01, které byly podány Soudu a následně oznámeny žalované vládě, mimo jiné ukazují, že současné podávání dovolání a ústavní stížnosti může být účinné pouze teoreticky: v uvedených případech stěžovatelé podali současně dovolání i ústavní stížnost, avšak jejich ústavní stížnosti byly odmítnuty pro nevyčerpání procesních prostředků s tím, že projednávání jejich dovolání Nejvyšším soudem dosud neskončilo. Stěžovatelé znovu podali ústavní stížnosti poté, co Nejvyšší soud rozhodl, že jejich dovolání je nepřipustné. Tentokrát je Ústavní soud odmítl pro opožděnost.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 6 ODS. 1 ÚMLUVY

37. Stěžovatelé namítají, že Ústavní soud odmítl jejich ústavní stížnost pro opožděnost, aniž by projednal její opodstatněnost. Odkazují na článek 6 odst. 1 Úmluvy, který zní:

„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě (...) projednána (...) soudem (...), který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích (...).“

Uvádějí, že přípustnost dovolání zcela závisela na uvážení Nejvyššího soudu, a proto bylo obtížné určit, od kterého rozhodnutí počíná běžet šedesátidenní lhůta pro podání ústavní stížnosti.

38. V daném případě Ústavní soud jejich ústavní stížnost nepřijal z toho důvodu, že měla být podána ve lhůtě šedesáti dnů od rozhodnutí odvolacího soudu, a nikoli od rozsudku

Nejvyššího soudu, kterým bylo rozhodnuto o nepřipustnosti dovolání. Podle názoru Ústavního soudu tento rozsudek Nejvyššího soudu není rozhodnutím o posledním prostředku, který zákon poskytuje k ochraně práv stěžovatelů, a ústavní stížnost tedy měla být namířena proti rozhodnutí odvolacího soudu.

a) Tvrzení stran

39. Žalovaná vláda se domnívá, že tato část stížnosti je zjevně nepodložená. Vláda uvádí, že dovolání je mimořádným opravným prostředkem, jehož přípustnost je vázána na podmínky stanovené zákonem. Odkazuje na judikaturu Ústavního soudu, podle níž dovolání podané na základě § 239 odst. 2 občanského soudního řádu je dostupným a účinným opravným prostředkem. Aby byla ústavní stížnost přípustná, bylo tedy nutné podat nejprve dovolání. Vláda uvádí, že jestliže stěžovatelé tento postup ve skutečnosti dodrželi, měli zároveň podat ústavní stížnost, aby se nevystavovali nebezpečí, že dojde k překročení šedesátidenní lhůty v případě, že by jejich dovolání bylo prohlášeno za nepřipustné. Pokud by takto postupovali, Ústavní soud by jejich ústavní stížnost zaregistroval v zákonné lhůtě a o jeho přípustnosti by rozhodoval až po rozhodnutí Nejvyššího soudu o dovolání. Vláda připomíná, že stanovení lhůty pro podání ústavní stížnosti je omezením práva na přístup k soudu, které dovoluje judikatura Soudu a které neporušuje zásadu spravedlivého procesu.

40. Dovolání, které stěžovatelé v této věci podali na základě § 239 odst. 2 občanského soudního řádu poté, co odvolací soud nevyhověl návrhu na vyslovení jeho přípustnosti, bylo Nejvyšším soudem prohlášeno za nepřipustné z toho důvodu, že se netýká otázky po právní stránce zásadního významu. Podle vlády, která se opírá o názor Ústavního soudu, toto rozhodnutí Nejvyššího soudu nebylo rozhodnutím o posledním prostředku, který zákon poskytuje k ochraně práva ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatelé nevyužili možnosti podat oba prostředky současně, čímž by zabránili překročení lhůty stanovené pro podání ústavní stížnosti, a tak se vlastní nedbalostí připravili o tento dostupný a účinný vnitrostátní prostředek nápravy.

41. Stěžovatelé napadají tvrzení vlády s poukazem na to, že uvedená judikatura není postačující, neboť vláda zmiňuje pouze nálezy Ústavního soudu, které podporují její názor, a hodlá takto docílit toho, aby stížnost byla prohlášena za nepřijatelnou. Stěžovatelé uvádějí, že jednotlivé senáty Ústavního soudu podávají dosti odlišné výklady, co se týče rozhodnutí, od něhož počíná běžet ona šedesátidenní lhůta, v čemž spatřují porušení zásady rovnosti stran před soudem, a tím i porušení práva na spravedlivý proces.

42. Stěžovatelé naproti tomu odkazují na nálezy Ústavního soudu, v nichž je dovolání považováno za poslední prostředek, který je třeba využít před podáním ústavní stížnosti. Dle jejich názoru se Ústavní soud nemůže vyjadřovat o otázce nevyčerpání procesních prostředků, není-li jeho výklad prostředků, které je nutné vyčerpat, jednotný a jedná-li stěžovatel v souladu s některým z právních názorů, které tento soud vyslovil.

43. Stěžovatelé uvádějí, že aplikace ustanovení upravujících lhůty a vyčerpání procesních prostředků tak, jak ji provedl Ústavní soud, stěžovatelům znemožňuje podat ústavní stížnost. Podle stěžovatelů existují dvě hypotézy. Na jedné straně, jestliže stěžovatel podá ústavní stížnost v šedesátidenní lhůtě od doručení rozhodnutí odvolacího soudu, je ústavní stížnost prohlášena za nepřijatelnou pro nevyčerpání procesních prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje. Na druhé straně, jestliže ji podá v šedesátidenní lhůtě od doručení rozhodnutí odvolacího soudu o nepřipustnosti dovolání, je ústavní stížnost odmítnuta pro opožděnost. Podle stěžovatelů je požadavek současného podávání dovolání a

ústavní stížnosti nepřijatelný a uvádějí, že pro něj neexistuje žádná opora v ustanoveních zákona a že porušuje zásadu právní jistoty.

44. V doplňujícím stanovisku stěžovatelé připomínají, že dne 1. ledna 1996 nabyla účinnosti novela občanského soudního řádu (předtím, než odvolací soud rozhodl v jejich věci), která rozšířila možnost podání dovolání. Doposud bylo dovolání přípustné, pouze pokud je odvolací soud připustil proti vlastnímu rozhodnutí. Od 1. ledna 1996 se účastníci mohou z vlastního podnětu a bez ohledu na odmítnutí přípustnosti dovolání odvolacím soudem obrátit na Nejvyšší soud, který sám rozhodne o přípustnosti tohoto opravného prostředku. Stěžovatelé poznamenávají, že nálezy Ústavního soudu, na něž odkazuje vláda, se týkají věcí z doby před touto novelou, a nelze je tedy v žádném případě považovat za odraz ustálené judikatury. Dále uvádějí, že nedávné nálezy Ústavního soudu svědčí o obratu v jeho judikatuře v tom smyslu, že pokud účastníci podají odvolacímu soudu návrh na vyslovení přípustnosti dovolání, musí být toto dovolání považováno za poslední prostředek, který je nutno vyčerpat, a ústavní stížnost lze tedy podat teprve po rozhodnutí Nejvyššího soudu o přípustnosti dovolání. Lhůta pro podání ústavní stížnosti proto může začít běžet teprve po doručení rozhodnutí Nejvyššího soudu.

45. V odpovědi na toto doplňující stanovisko vláda Soudu předložila seznam nedávných nálezů Ústavního soudu považujících dovolání za poslední prostředek, který zákon poskytuje na ochranu práv. Stěžovatelé se domnívají, že tyto nálezy podporují jejich názor a dokazují, že v jejich věci bylo rozhodnuto podle logiky uplatňované před novelou občanského soudního řádu a v rozporu s novou judikaturou.

b) Hodnocení Soudu

46. Soud připomíná, že výklad vnitrostátního práva přísluší v první řadě národním orgánům a zejména soudům. Úkolem Soudu je pouze ověřovat slučitelnost účinků takového výkladu s Úmluvou. A tak je tomu i v případě, kdy se jedná o soudní výklad procesních pravidel, jako je lhůta k předložení listin nebo k podání právního prostředku nápravy (viz rozsudek ve věci *Tejedor García proti Španělsku* ze dne 16. prosince 1997, *Sbírka rozsudků a rozhodnutí* 1997-VIII, str. 2796, § 31). Právní úprava formálních náležitostí a lhůt, které je nutno dodržovat při podání právního prostředku nápravy, směřuje k zajištění řádné správy soudnictví a zejména k zachování právní jistoty. Tato zásada právní jistoty jako jedna ze základních součástí principu právního státu požaduje zajištění účinného soudního prostředku umožňujícího každému domáhat se svých občanských práv (viz rozsudek ve věci *Brumarescu proti Rumunsku* [VS], č. 28342/95, § 61, ESLP 1999-VII).

47. „Právo na projednání věci soudem“, jehož součástí je právo na přístup k soudu, není absolutní a připouští jistá omezení, zejména co se týče podmínek přípustnosti právního prostředku nápravy, neboť samotná jeho povaha vyžaduje právní úpravu na úrovni státu, který má v tomto ohledu určitý prostor pro uvážení (viz rozsudky ve věci *Garcia Manibardo proti Španělsku*, č. 38695/97, § 36, ESLP 2000-II, a ve věci *Mortier proti Francii*, č. 42195/98, § 36, ze dne 31. července 2001, který nebyl publikován). Uplatňovaná omezení nicméně nemohou zužovat možnosti jednotlivce takovým způsobem či v takové míře, že by došlo k zásahu do samotné podstaty tohoto práva. Tato omezení jsou v souladu s článkem 6 odst. 1 pouze tehdy, sledují-li legitimní účel a existuje-li vztah přiměřenosti mezi použitými prostředky a sledovaným účelem (viz rozsudek ve věci *Guérin proti Francii* ze dne 29. července 1998, *Sbírka* 1998-V, § 37).

48. V daném případě stěžovatelé tvrdí, že jim nebyl zaručen spravedlivý proces, když Ústavní soud prohlásil jejich ústavní stížnost za nepřipustnou pro opožděnost poté, co shledal,

že šedesátidenní lhůta k podání ústavní stížnosti počíná běžet od rozhodnutí odvolacího soudu, pokud bylo dovolání prohlášeno za nepřipustné. Domnívají se, že restriktivním výkladem časového určení *dies a quo* pro výpočet uvedené lhůty tak, jak jej vyslovil Ústavní soud, byli připraveni o přístup k vnitrostátnímu právnímu prostředku nápravy.

49. Soud poznamenává, že přípustnost jejich dovolání zcela závisela na názoru Nejvyššího soudu o otázce, zda napadené rozhodnutí mělo „po právní stránce zásadní význam“. Za těchto okolností Soud souhlasí s tvrzením stěžovatelů, že ani oni, ani jejich právní zástupce nemohli odhadnout šance na vyslovení přípustnosti jejich opravného prostředku Nejvyšším soudem. Nehledě na odmítnutí přípustnosti dovolání odvolacím soudem a v souladu s judikaturou Ústavního soudu se stěžovatelé přesto rozhodli podat dovolání podle § 239 odst. 2 občanského soudního řádu. Stěžovatelé považovali dovolání za poslední prostředek ve smyslu § 72 odst. 2 zákona o Ústavním soudu a v dobré víře se domnívali, že šedesátidenní lhůta pro podání ústavní stížnosti počíná běžet od doručení rozhodnutí odvolacího soudu.

50. Podle Soudu je tedy otázkou, zda vzhledem k okolnostem daného případu nepřipustnost ústavní stížnosti stěžovatelů, která byla vyslovena bez projednání věci, způsobila porušení jejich práva na přístup k soudu. Soud poznamenává, že podle § 72 odst. 2 zákona o Ústavním soudu musí být ústavní stížnost podána v šedesátidenní lhůtě ode dne, kdy bylo stěžovateli doručeno rozhodnutí o posledním prostředku, který zákon poskytuje k ochraně práva. § 75 odst. 1 téhož zákona stanoví, že ústavní stížnost je nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje; za takový prostředek se nepovažuje návrh na povolení obnovy řízení. Kromě toho podle § 239 odst. 2 občanského soudního řádu přípustnost dovolání závisí na názoru Nejvyššího soudu o otázce, zda má napadené rozhodnutí „po právní stránce zásadní význam“.

51. Soud na tomto místě zdůrazňuje, že uplatňování pravidel upravujících lhůty pro podání procesních prostředků nesmí navrhovatelům bránit v použití dostupného prostředku nápravy. V daném případě se uvedená otázka dotýká zásady právní jistoty; nejedná se o pouhý problém výkladu hmotněprávních pravidel, nýbrž o výklad procesního požadavku, který stěžovatelům znemožnil, aby byla projednána meritorní stránka jejich návrhu v rozporu s právem na účinnou soudní ochranu (viz *mutatis mutandis* rozsudek ve věci *Miragall Escolano a ostatní proti Španělsku*, č. 38366/97, § 37, ESLP 2000-I). Jestliže se stěžovatelé rozhodli podat dovolání, pouze tím využili možnosti, kterou jim poskytuje § 239 odst. 2 občanského soudního řádu, a Soud se domnívá, že tato skutečnost jim nemůže být na újmu. Rovněž jim nelze vytýkat, že pochybili, když svou ústavní stížnost podali až 12. listopadu 1997, neboť otázka *dies a quo* byla sporná.

52. Z § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu mimo jiné vyplývá, že Ústavní soud nerozlišuje mezi řádnými a mimořádnými opravnými prostředky, a že tedy navrhovatelé jsou povinni vyčerpat oba druhy prostředků s výjimkou obnovy řízení, která je výslovně vyloučena. Pokud tedy byli stěžovatelé povinni podat dovolání, aby jejich ústavní stížnost nebyla prohlášena za nepřipustnou, Soud se domnívá, že lhůta pro podání ústavní stížnosti měla začít běžet až od rozhodnutí Nejvyššího soudu anebo měla být alespoň pozastavena od okamžiku podání dovolání.

53. Pokud se jedná o současné podávání dovolání a ústavní stížnosti, které doporučuje vláda, Soud souhlasí s názorem stěžovatelů, že tento postup je nahodilý a nemá oporu v ustanoveních zákona a že není vhodným řešením, které by vyhovovalo požadavku právní jistoty. Soud nesdílí názor vlády, že v tomto případě mají stěžovatelé povinnost podat navíc k dovolání také ústavní stížnost s tímž základem. I kdyby stěžovatelé takto postupovali,

nemohli by předvídat, zda jejich dovolání bude přípustné či nikoli, dokud o něm nerozhodne Nejvyšší soud. A Ústavní soud by rovněž nemohl předvídat, jak Nejvyšší soud o této otázce rozhodne. Mezitím by Ústavnímu soudu nic nebránilo, aby ústavní stížnost projednal a rozhodl o ní. Mohlo by tím však dojít k vydání dvou rozdílných rozhodnutí v téže věci, což by vedlo k právní nejistotě. Z tohoto důvodu se Soud domnívá, že šedesátidenní lhůta pro podání ústavní stížnosti měla začít běžet až poté, co bylo stěžovatelům doručeno rozhodnutí Nejvyššího soudu o dovolání. Soud má dále za to, že jednotlivec se jen s obtížemi může obeznámit s tímto postupem současného podávání prostředků nápravy vzhledem k tomu, že rozhodnutí soudce zpravodaje Ústavního soudu o odmítnutí ústavních stížností se zveřejňují pouze tehdy, rozhodne-li o tom plenum Ústavního soudu, tzn. ve skutečnosti velmi zřídka.

54. Soud je konečně toho názoru, že jak požadavek na vyčerpání „všech procesních prostředků“ obsažený v § 72 odst. 2 a § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu bez rozlišování mezi řádnými a mimořádnými opravnými prostředky, s výjimkou obnovy řízení, tak i nemožnost předvídat přípustnost dovolání s ohledem na aplikaci § 239 odst. 2 občanského soudního řádu znamenají porušení samotné podstaty práva na právní prostředek nápravy, jelikož na stěžovatele kladou nepřiměřené břemeno narušující spravedlivou rovnováhu mezi legitimní snahou zajistit dodržování formálních podmínek pro podání ústavní stížnosti a právem na přístup k Ústavnímu soudu.

55. Na základě toho Soud dospěl k závěru, že zvláště přísný výklad předmětného procesního pravidla tak, jak jej provedl Ústavní soud, připravil stěžovatele o právo na přístup k soudu.

K porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy tedy došlo.

II. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 1 PROTOKOLU Č. 1

56. Stěžovatelé se rovněž domnívají, že došlo k porušení jejich práva na pokojné užívání majetku tím, že byli na základě rozhodnutí vnitrostátních soudů povinni vydat původnímu vlastníkovu pozemky, které na ně bezúplatně převedl v roce 1967. Odkazují na článek 1 Protokolu č. 1, který zní:

„Každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmínek, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva.“

57. Soud si je vědom, že v roce 1967 se převody venkovských hospodářství prováděly prodejem budovy s obytnými prostory a darováním pozemků, které k ní patřily a na nichž hospodařila socialistická organizace. Uzavření kupní a darovací smlouvy bylo podmíněno povolením socialistické organizace hospodařící na pozemcích a souhlasem příslušného národního výboru. Nabyvatelé pozemků se museli zavázat k práci pro socialistickou organizaci.

Soud dále konstatuje, že podle § 8 odst. 4 zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, v případě, že vlastník daroval v tísní své pozemky fyzické osobě nebo je bezúplatně převedl v souvislosti s uzavřením kupní smlouvy na budovu, k níž pozemky patřily, a jsou-li tyto pozemky ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona ve vlastnictví téže osoby, rozhodne soud na návrh oprávněné osoby buď o zrušení smlouvy v té části, kterou byly pozemky darovány nebo bezúplatně převedeny fyzické osobě, nebo o povinnosti současného vlastníka uhradit cenu těchto pozemků (...). V daném případě vnitrostátní soudy rozhodly o zrušení smlouvy v části týkající se darování pozemků.

a) Tvzení stran

58. Vláda připouští, že v daném případě došlo k zásahu státu do výkonu vlastnického práva stěžovatelů, ale na druhou stranu namítá, že přitom byly dodrženy požadavky článku 1 Protokolu č. 1. Vláda v první řadě poznamenává, že je nutno odlišovat pojem „restituce“, který spočívá v nápravě neoprávněného převodu nebo zásahu do vlastnických práv obnovením původního právního stavu s účinkem *ex tunc*, od pojmu „vyvlastnění“, který označuje nucené odnětí vlastnického práva na základě zákona, ve veřejném zájmu, za náhradu a s účinkem *ex nunc*.

59. Vláda připomíná, že v daném případě vnitrostátní soudy rozhodly na základě § 8 odst. 4 zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Účelem tohoto zákona bylo „zmírnit následky některých majetkových křivd, k nimž došlo vůči vlastníkům zemědělského a lesního majetku v období let 1948 až 1989, a pokud možno obnovit původní vlastnické vztahy k půdě“. Vláda z toho vyvozuje, že restituce zemědělského majetku na základě § 8 odst. 4 tohoto zákona sice jsou zásahem do vlastnického práva, ale sledují legitimní cíl vyjádřený v Ústavě České republiky. Vláda odkazuje na hodnocení Ústavního soudu, podle něhož byla smluvní svoboda vlastníků za komunistického režimu neúměrně omezena do té míry, že prodej nemovitostí byl pod hrozbou neplatnosti smlouvy podmíněn bezúplatným převodem zemědělských nebo lesních pozemků, které k těmto nemovitostem patřily. Takový převod lze považovat za nucené vyvlastnění bez náhrady představující křivdu, kterou je dnes nutno napravit. Tato skutečnost opravňuje soudy, aby nařizovaly restituce pozemků, jichž se toto vyvlastnění dotýkalo. S ohledem na tyto okolnosti je vláda toho názoru, že povinnost vydat bezúplatně získaný majetek, která byla uložena stěžovatelům, je legitimní a v souladu s obecným zájmem.

Dále vzhledem k tomu, že sporná kupní a darovací smlouva nebyla zrušena v celém rozsahu, ale pouze v části týkající se bezúplatného převodu pozemků, vláda zastává názor, že mezi dotýčným zásahem a sledovaným legitimním cílem existuje vztah přiměřenosti. A konečně vzhledem k tomu, že stěžovatelé tehdy získali předmětné pozemky bezúplatně, vláda vylučuje jakýkoli nárok na náhradu z jejich strany.

60. Stěžovatelé uvádějí, že podle § 8 odst. 4 písm. a) zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku může soud zrušit část smlouvy, pokud vlastník daroval své pozemky fyzické osobě v tísní nebo pokud je bezúplatně převedl v souvislosti s uzavřením kupní smlouvy na budovu, k níž pozemky patřily.

Z toho plyne, že zákon požaduje posouzení existence tísně pouze v prvním z obou případů a že toto volní kritérium nelze brát v úvahu v druhém případě. To má za následek, že jakýkoli bezúplatný převod pozemků v souvislosti s uzavřením kupní smlouvy na budovu poskytuje původnímu vlastníkovu právo žádat zrušení části smlouvy nebo finanční náhradu. Stěžovatelé připouštějí, že toto řešení je spravedlivé a správné v případě, kdy se převod uskutečnil proti vůli vlastníka. Přesto se domnívají, že by se toto řešení mělo používat pouze za předpokladu, že bude v každém případě zjištěn skutečný obsah úkonu. Je nutné zabránit aplikaci tohoto pravidla na případy dobrovolného převodu a zjišťovat v každém případě existenci vůle, tísně nebo náhrady poskytnuté původnímu vlastníkovu nehledě na skutečnost, že se podle smlouvy jednalo o bezúplatný převod.

61. Co se týče okolností uzavření smlouvy s původním vlastníkem, stěžovatelé uvádějí, že v této době se původní vlastník chtěl zprostit své povinnosti pracovat pro zemědělské družstvo, což mohl učinit pouze převodem svého majetku. Původní vlastník takto sledoval svůj vlastní zájem, když vyjádřil vůli převést svůj majetek na stěžovatele. Na základě tehdy platných zákonných ustanovení bylo nutné uzavřít kupní smlouvu na budovu

s obytnými prostory a bezúplatně převést zemědělské pozemky, které k ní patřily, a nabyvatelé byli na druhou stranu povinni zavázat se k práci pro družstvo. V daném případě stěžovatelé původnímu vlastníkovi uhradili 30 000 Kčs navíc ke kupní ceně, aby mu tak poskytli náhradu za hodnotu převáděných pozemků, což původní vlastník také potvrdil v řízení před vnitrostátními soudy. V roce 1997 dále prohlásil, že své vlastnické právo převedl na základě své svobodné vůle, a to včetně vlastnického práva k zemědělským pozemkům, na nichž hospodařilo družstvo.

62. Stěžovatelé se domnívají, že se v daném případě *de facto* nejednalo o bezúplatný převod, neboť původnímu vlastníkovi poskytli finanční náhradu a zavázali se vykonávat namísto něj práci pro družstvo, což jim zabránilo ve svobodné volbě povolání. Svým povinnostem dostáli, a proto se dnes domnívají, že byli zrušením darovací smlouvy zkráceni, a tvrdí, že § 8 odst. 4 zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku je nespravedlivý a v rozporu s článkem 1 Protokolu č. 1 k Úmluvě.

b) Hodnocení Soudu

63. Soud v první řadě připomíná, že článek 1 Protokolu č. 1 ve své podstatě zaručuje vlastnické právo a obsahuje tři různé normy: první, zakotvená v první větě prvního odstavce a mající obecný charakter, vyhláší zásadu ochrany vlastnického práva; druhá, obsažená v druhé větě téhož odstavce, hovoří o zbavení majetku a podřizuje je určitým podmínkám; třetí norma, obsažená v druhém odstavci, přiznává státům mimo jiné právo upravit užívání majetku v souladu s obecným zájmem. Soud se musí nejprve přesvědčit o použitelnosti obou posledně uvedených norem a teprve poté se vyjádří k dodržení první normy. Tyto normy jsou však vzájemně propojeny. Druhá a třetí norma se vztahují na zvláštní případy zásahů do vlastnického práva, a proto je nutno je vykládat ve světle zásady zakotvené v první normě (viz rozsudky ve věci *Iatridis proti Řecku* [VS], č. 31107/96, § 55, ESLP 1999-II, a ve věci *Elia S.r.l. proti Itálii*, č. 37710/97, § 51, ESLP 2001-IX).

64. V daném případě si je Soud vědom, že se strany shodují v tvrzení, že došlo k zásahu do výkonu práva stěžovatelů pokojně užívat svůj majetek. Zbývá tedy zjistit, zda byl tímto zásahem porušen článek 1 Protokolu č. 1.

i. Zásah na základě zákona

65. Soud poznamenává, že článek 1 Protokolu č. 1 požaduje, aby zásah orgánu veřejné moci do výkonu práva na pokojné užívání majetku byl v souladu se zákonem. Princip právního státu, jeden ze základních principů každé demokratické společnosti, je obsažen ve všech ustanoveních Úmluvy (viz rozsudek ve věci *Amuur proti Francii* ze dne 25. června 1996, *Sbírka* 1996-III, § 50).

Zákon, na němž se uvedený zásah zakládá, musí být v souladu s vnitrostátním právním řádem smluvního státu, včetně příslušných ustanovení Ústavy. Výklad a aplikace vnitrostátního práva a rozhodování o otázkách ústavnosti ostatně v první řadě přísluší vnitrostátním orgánům.

66. V daném případě je základem pro namítaný zásah zákon o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku. Podle Soudu není důvodu pochybovat o tom, že zbavení vlastnického práva se dělo v souladu se zákonem tak, jak to předpokládá článek 1 Protokolu č. 1.

ii. Soulad s obecným zájmem

67. Co se týče otázky, zda předmětné zbavení vlastnického práva sledovalo legitimní účel, či jinak řečeno, zda na něm byl „veřejný zájem“ ve smyslu druhé normy obsažené v článku 1 Protokolu č. 1, Soud poznamenává, že díky bezprostřední znalosti společnosti a jejích potřeb, mají vnitrostátní orgány v zásadě lepší postavení při určování, co je „veřejným zájmem“. V mechanismu ochrany vytvořeném Úmluvou jim proto přísluší vyjadřovat se jako první o existenci obecného zájmu ospravedlňujícího zbavení vlastnického práva. Vnitrostátní orgány v tomto ohledu disponují širokým prostorem pro uvážení stejně jako i v jiných oblastech, na něž se vztahují záruky zakotvené v Úmluvě (viz rozsudek ve věci *Malama proti Řecku*, č. 43622/98, § 46, ESLP 2001-II).

Pojem „veřejný zájem“ je ovšem svou povahou značně široký. Rozhodování o přijetí zákonů upravujících zbavení vlastnického práva obvykle předpokládá zhodnocení politických, hospodářských a sociálních otázek. Soud považuje za běžné, že zákonodárce disponuje rozsáhlým prostorem pro provádění hospodářské a sociální politiky, a proto respektuje způsob, jakým zákonodárce pojímá požadavky „veřejného zájmu“, ledaže by se ukázalo, že jeho úsudek zjevně postrádá racionální základ. Toto platí nutně nebo *a fortiori*, dojde-li ke změně politického systému státu (viz *mutatis mutandis* rozsudek ve věci *Bývalý řecký král a ostatní proti Řecku* [VS], č. 25701/94, § 87, ESLP 2000-XII).

68. V daném případě Soud poznamenává, že účelem zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku je zmírnit následky některých majetkových křivd, k nimž došlo za komunistického režimu, a připouští, že český stát může považovat za nutné nalézt řešení tohoto problému, který podle něj škodí jeho demokratickému režimu. Obecný účel uvedeného zákona tedy nelze považovat za nelegitimní, neboť skutečně slouží „věci veřejného zájmu“.

iii. Přiměřenost zásahu

69. Soud připomíná, že podle jeho ustálené judikatury je třeba druhý odstavec prvního článku Protokolu č. 1 chápat ve světle zásady zakotvené v první větě téhož článku. Proto opatření zasahující do práva na pokojné užívání majetku musí zachovávat „spravedlivou rovnováhu“ mezi požadavky obecného zájmu společnosti a požadavky na ochranu základních práv jednotlivce. Musí zejména existovat vztah přiměřenosti mezi použitými prostředky a cílem sledovaným jakýmkoli opatřením zbavujícím člověka jeho vlastnického práva (viz například rozsudek ve věci *Pressos Compania Naviera S.A. a ostatní proti Belgii* ze dne 20. listopadu 1995, série A č. 332, str. 23, § 38, a výše uvedený rozsudek ve věci *Malama proti Řecku*, § 48). Při posuzování, zda je tento požadavek dodržen, Soud státu přiznává rozsáhlý prostor pro uvážení jak při volbě způsobu aplikace, tak při posuzování, zda jsou jeho důsledky v obecném zájmu legitimovány snahou o dosažení cíle sledovaného uvedeným zákonem (viz rozsudek ve věci *Chassagnou a ostatní proti Francii* ze dne 29. dubna 1999, *Sbírka* 1999-III, § 75). Soud se ovšem nemůže zříci své přezkumné pravomoci, která jej opravňuje ověřovat, zda byla zachována žádoucí rovnováha způsobem slučitelným s právem stěžovatelů na pokojné užívání jejich majetku ve smyslu první věty článku 1 Protokolu č. 1.

70. Podle judikatury Soudu při určování, zda sporné opatření zachovává požadovanou spravedlivou rovnováhu a zejména zda na stěžovatele neklade nepřiměřené břemeno, je nutné vzít v úvahu způsob náhrady upravený vnitrostátním právem. V rámci článku 1 mohou naprostou absenci náhrady ospravedlňovat pouze výjimečné okolnosti (viz rozsudek ve věci *Svaté kláštery proti Řecku* ze dne 9. prosince 1994, série č. 301-A, § 71, a výše uvedený rozsudek ve věci *Malama proti Řecku*, § 48).

71. V daném případě Soud zjišťuje, že zákon o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku nepředpokládá žádný způsob náhrady v případě zrušení darovací smlouvy. Jestliže již bylo zjištěno, že sporný zásah vyhovuje podmínce souladu se zákonem a nebyl tedy svévolný, absence náhrady neznámá *eo ipso*, že by zabavení majetku stěžovatelů státem bylo nelegitimní (viz *mutatis mutandis* výše uvedený rozsudek ve věci *Bývalý řecký král a ostatní proti Řecku*, § 90). Proto zbývá zjistit, zda při zákonném vyvlastnění stěžovatelé museli nést nepřiměřené a příliš tíživé břemeno.

72. Soud považuje za běžné, že právní úprava chápe majetkové křivdy, k nimž došlo za komunistického režimu, v obecné rovině a mnohdy pro potřeby analýzy upouští od jejich rozlišování. Soud si je vědom úsilí zákonodárce zmírnit tyto křivdy a připouští, že výjimečné okolnosti, o něž se v daných případech jedná – způsob, jímž byl v minulosti majetek obvykle nabýván – ospravedlňují absenci náhrady. Neobjasňuje však, proč česká právní úprava vyloučila možnost přezkoumat v individuálních případech zvláštní okolnosti převodu majetku uskutečněného v minulosti. Soud se domnívá, že v případech, jako je tento, by bylo nutné s určitostí zjistit, zda byl převod předmětných pozemků proveden proti vůli bývalého vlastníka – což v tomto případě zřejmě není pravdou vzhledem k prohlášení, které bývalý vlastník učinil – a zda se skutečně jednalo o majetkovou křivdu vzhledem k plnění poskytnutému druhou stranou.

73. Dle názoru Soudu pravomoc soudů zrušit smlouvu, aniž by vzaly v úvahu náhradu, kterou současní vlastníci v minulosti vyplatili, či prohlášení učiněné bývalým vlastníkem dosvědčující jeho bezvýhradní souhlas, vedou k situaci, která v neprospěch stěžovatelů narušuje spravedlivou rovnováhu, kterou je nutné zachovávat mezi ochranou vlastnického práva jednotlivce a požadavky obecného zájmu.

74. Nehledě na legitimní cíl, který sledoval zákon o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku v okamžiku svého přijetí v roce 1991, Soud se závěrem domnívá, že povinnost stěžovatelů vydat bez náhrady majetek, který nabyli v dobré víře, na základě dobrovolného darování a za rovnocenné protiplnění, je třeba považovat za nepřiměřené břemeno, které nelze ospravedlnit druhým odstavcem článku 1 Protokolu č. 1.

K porušení článku 1 Protokolu č. 1 tedy došlo.

III. K POUŽITÍ ČLÁNKU 41 ÚMLUVY

75. Článek 41 Úmluvy zní:

„Jestliže Soud zjistí, že došlo k porušení Úmluvy nebo Protokolů k ní, a jestliže vnitrostátní právo dotčené Vysoké smluvní strany umožňuje pouze částečnou nápravu, přizná Soud v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Škoda

76. Stěžovatelé požadují jako náhradu materiální škody v důsledku odnětí vlastnického práva k jejich pozemkům částku 12 833 000 korun českých (Kč), tj. 442 517 euro (EUR). K této částce dospěli tak, že vzali v úvahu utrpenou ztrátu (*damnum emergens*), tzn. tržní hodnotu sporných pozemků, kterou vyčíslili na základě srovnávací tabulky cen pozemků v zemích Evropské unie na 4 216 000 Kč (145 379 EUR), a dále ušlý zisk (*lucrum cessans*) z důvodu nemožnosti hospodařit na těchto pozemcích a ztráty zemědělské produkce v letech 1993 až 2001, která byla vyčíslena na 7 050 086 Kč na základě znaleckého posudku vypracovaného na jejich žádost, ale kterou oni sami odhadují na 8 617 000 Kč (297 138 EUR)

s ohledem na skutečnost, že jakožto zemědělci mohli na těchto pozemcích hospodařit až do odchodu do důchodu, tedy ještě po dobu deseti let.

77. Stěžovatelé se domnívají, že v případě morální újmy v důsledku ztráty dobrého jména, kterou utrpěli v očích svých sousedů, představuje konstatování porušení Úmluvy dostatečné spravedlivé zadostiučinění.

78. Vláda uvádí, že návrh na náhradu materiální škody je neodůvodněný. Kromě toho se domnívá, že příčinnou souvislost s materiální škodou může zakládat pouze porušení článku 1 Protokolu č. 1 a nikoli porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy. Vláda stěžovatelům vytýká, že žádným způsobem nedoložili, jakého druhu jsou předmětné pozemky a zejména jaká je jejich výměra, a zpochybňuje metodu použitou pro výpočet výše škody. Vláda si je rovněž vědoma, že tržní hodnota pozemků, kterou uvádějí stěžovatelé, aniž by ji podložili znaleckým posudkem, se zdá být spíše náhodnou. Pokud se jedná o ušlý zisk, vláda se staví proti tomu, aby byl počítán od roku 1993, když konečné vnitrostátní rozhodnutí bylo v této věci vydáno až 29. února 1996.

Pokud se jedná o výši materiální škody, je vláda toho názoru, že neměla být odvozována z hodnoty odňatého majetku, ale z výše náhrady, kterou měli stěžovatelé obdržet. Výše této náhrady je odvislá od konkrétních okolností daného případu a může být nižší než tržní hodnota majetku, a to za předpokladu, že v porovnání s ní není nerozumná a ve zjevném nepoměru. Vláda v tomto bodu odkazuje na rozsudek ve věci *James a ostatní proti Spojenému království* ze dne 21. února 1986 (série A č. 98, § 54).

79. Co se týče návrhu na náhradu morální újmy, vláda sdílí názor stěžovatelů, že konstatování porušení Úmluvy poskytuje dostatečné spravedlivé zadostiučinění.

80. Soud poznamenává, že částky požadované z důvodu náhrady materiální škody se vztahují na zbavení vlastnického práva stěžovatelům. Soud se domnívá, že je nesporné, že dotyčné osoby utrpěly materiální škodu přímo související s porušením článku 1 Protokolu č. 1.

81. Soud si je vědom, že jediný znalecký posudek, který mu byl předložen, se týká ušlého zisku stěžovatelů. Co se týče stanovení výše náhrady, Soud upozorňuje na značný rozdíl v metodách výpočtu použitých oběma stranami.

Na základě ekvity a ve světle své judikatury Soud dospěl k závěru, že stěžovatelům má být přiznána částka 50 000 EUR jako náhrada materiální škody. Tato částka bude přepočítána na koruny české podle kurzu platného ke dni úhrady.

82. V souladu s názory obou stran Soud prohlašuje, že konstatování porušení Úmluvy postačuje k náhradě morální újmy, kterou stěžovatelé utrpěli.

B. Náklady řízení

83. Stěžovatelé rovněž požadují částku 63 510 Kč (2 190 EUR) jako náhradu nákladů řízení před vnitrostátními soudy a 209 457 Kč (7 223 EUR) jako náhradu nákladů řízení před Komisí a Soudem. Tyto částky zahrnují mimosmluvní odměny jednotlivých právních zástupců stanovené v souladu s vyhláškou č. 177/1996 Sb. (advokátní tarif) a na základě hodnoty předmětu sporu a rovněž náklady spojené s vypracováním překladů a znaleckého posudku.

84. Vláda se domnívá, že částka, kterou stěžovatelé požadují, je z větší části neodůvodněná a nadnesená. Namítá, že u většiny tvrzených nákladů stěžovatelé nepředložili žádné podklady, a domnívá se, že metoda výpočtu odměn právních zástupců na základě hodnoty předmětu sporu není hodnověrná.

85. Vzhledem k informacím, které má Soud k dispozici, a s ohledem na kritéria vyplývající z jeho judikatury, Soud na základě ekvity přiznává stěžovatelům částku 3 000 EUR jako náhradu jejich nákladů a výloh.

C. Úroky z prodlení

86. Soud považuje za přiměřené, aby se míra úroků z prodlení zakládala na úrokové míře marginální zápůjční facility Evropské centrální banky zvýšené o tři procentní body.

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *rozhoduje*, že došlo k porušení článku 6 odst. 1 Úmluvy;
2. *rozhoduje*, že došlo k porušení článku 1 Protokolu č. 1;
3. *rozhoduje*, že výše uvedené konstatování porušení poskytuje samo o sobě postačující spravedlivé zadostiučinění za morální újmu, kterou stěžovatelé utrpěli;
4. *rozhoduje*
 - a) že žalovaný stát musí uhradit stěžovatelům ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy se rozsudek stane konečným podle článku 44 odst. 2 Úmluvy, následující částky, převedené do národní měny žalovaného státu podle kurzu platného v den platby:
 1. 50 000 EUR (padesát tisíc euro) jako náhradu materiální škody;
 2. 3 000 EUR (tři tisíce euro) jako náhradu nákladů řízení;
 - b) že od uplynutí výše uvedené lhůty až do zaplacení budou tyto částky navyšovány o prostý úrok se sazbou rovnající se úrokové míře marginální zápůjční facility Evropské centrální banky platné v tomto období, zvýšené o tři procentní body;
5. *zamítá* ostatní požadavky stěžovatelů na spravedlivé zadostiučinění.

Vyhotoveno ve francouzském jazyce a písemně sděleno dne 12. listopadu 2002 v souladu s ustanovením článku 77 odst. 2 a 3 Jednacího řádu Soudu.

S. DOLLÉ
tajemnice

J.-P. COSTA
předseda